

JOHANNA ROMBERG

De magie van vogels

*Het geluk hebben om vogels
te mogen observeren*

Met illustraties van
FLORIAN FRICK

HarperCollins

HarperCollins is een imprint van Uitgeverij HarperCollins Holland, Amsterdam

Copyright © 2018 Johanna Romberg en Bastei Lübbe AG, Köln
Oorspronkelijke titel: *Federnlesen*
Copyright Nederlandse vertaling: © 2019 HarperCollins Holland
Vertaling: Jasper Mutsaers
Omslagontwerp: fuxbux, Berlin
Bewerking: HarperCollins Holland
Omslagbeeld: © Florian Frick
Zetwerk: Mat-Zet B.V., Soest
Druk: Tesinska Tiskarna

ISBN 978 94 027 0251 4
ISBN 978 94 027 5768 2 (e-book)
NUR 410
Eerste druk april 2019

Originele uitgave verschenen bij Bastei Lübbe Ag, Köln.

HarperCollins Holland is een divisie van Harlequin Enterprises Limited
® en ™ zijn handelsmerken die eigendom zijn van en gebruikt worden door de eigenaar van het handelsmerk en/of de licentienemer. Handelsmerken met ® zijn geregistreerd bij het United States Patent & Trademark Office en/of in andere landen.

www.harpercollins.nl

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

- II INLEIDING**
Mysterieuze vogels in het tegenlicht
Hoe een patrijs een levensvraag beantwoordde
- 23 HOOFDSTUK 1**
Zangles met roodborstjes
Waarnemen met je oren en de beste manier om het te leren
- 37 HOOFDSTUK 2**
Aan het eind van de weg zit misschien
een stormvogel te wachten
Hoe een boek over vogels me hielp
wandelingen met mijn ouders door te komen
- 52 AANGEVLOGEN**
Kraanvogels
- 57 HOOFDSTUK 3**
De houtduif, multitalent
Waarom sommige vogels meer voorkomen
dan andere en wat de mens daarmee
te maken heeft
- 78 AANGEVLOGEN**
Heggenmus

83 **HOOFDSTUK 4**
Aanschouwelijk onderwijs met 'kolmen en polmen'
Hoe je met behulp van meesjes leert
hoe je een verrekijker moet gebruiken

101 **AANGEVLOGEN**
Zanglijster, winterkoninkje, Tchibovogel

107 **HOOFDSTUK 5**
Murphy en de lieveheersvogel
Hoe je spechten opspoot in het bos –
of misschien ook niet

127 **AANGEVLOGEN**
Gasten van het voederhuisje

133 **HOOFDSTUK 6**
Laat de dansers terugkeren in de weil
Waarom het slecht gaat met de Kieviet en
zijn soortgenoten en wat we daaraan
zouden kunnen doen

153 **AANGEVLOGEN**
Plattelandsleeuweriken en stadsleeuweriken

- 161 **HOOFDSTUK 7**
De donsjes zijn het liefst lelijk
Wat vogels naar de stad lokt en waarom ze
vaak op de vreemdste plekken zitten
- 182 **AANGEVLOGEN**
Druppelvogels en kanaries
- 187 **HOOFDSTUK 8**
Overvliegers op ramkoers
Waarom de rode wouw en de buizerd door de wind
bedreigd worden
- 206 **AANGEVLOGEN**
Torenvalken en vragen van kinderen
- 215 **HOOFDSTUK 9**
Kaspar en Raissa oefenen het opstijgen
Hoe een bij een kliniek in Frankfurt neergekomen
gierzwaluw weer in de lucht geholpen wordt
- 233 **AANGEVLOGEN**
Heggenmus, de tweede

- 241 **HOOFDSTUK IO**
Wat doet het goudhaantje bij de viskraam?
Trekvogels kijken in Helgoland
- 262 **AANGEVLOGEN**
Vogel van het jaar
- 269 **HOOFDSTUK II**
Turkooizen inzicht
Hoe ik uiteindelijk de gewone scharrelaar
en de bijeneter toch nog te zien kreeg
- 287 **HOOFDSTUK I2**
Geen patrijs te zien, maar de leeuwerik zingt
Slotconcert op de Lüneburger Heide
- 299 **DANKWOORD**
- 301 **VOGELS VAN A TOT Z**

ROOBBORSTJE

HOOFDSTUK I

Zangles met roodborstjes

Waarnemen met je oren en de beste manier om het te leren

Als het niet giet, stormt of vriest, ga ik 's ochtends als ik uit bed kom een kwartier naar het balkon. Of een halfuur. Soms neem ik een beker thee en mijn verrekijker mee. Soms ook niet.

Ik spreid een wollen deken uit, leg er een zitkussen op en ga zitten wachten. Hoewel – wachten is een groot woord. Ik zit gewoon. Soms kijk ik toe hoe de zon opkomt, meestal echter is het al licht als ik naar buiten ga. Ik ben geen vroege vogel. Ik ben ook niet iemand die 's ochtends gymnastiek, yoga of andere nuttige dingen beoefent. Het ontbreekt me aan discipline.

Ik heb een tijdje geprobeerd op het balkon te mediteren. Ze zeggen dat dat buitengewoon gezond is. Ik heb er zelfs speciaal een zitkussen voor aangeschaft waarop je het uren kunt uithouden zonder slapende benen te krijgen. Sommige dagen lukt het me zowaar om een paar minuten lang geestelijk onder te duiken, de wereld om me heen te vergeten. Maar dat gebeurt niet vaak. Vroeg of laat komen de vogels er altijd tussen. Met je ogen dicht zie je vogels niet, maar ze niet horen wordt lastig. Mij lukt het in ieder geval niet. Als ik een bekende stem hoor – en de vogels in mijn tuin ken ik allemaal vrij goed – dan noteer ik er in mijn hoofd

meteen de naam bij. Het is zo'n gewoonte geworden dat ik hem moeilijk kan afleren. En als ik eerlijk ben, wil ik dat ook helemaal niet. Omdat ik het leuk vind om vogels te horen en ze te herkennen, iedere dag opnieuw.

Vogels waarnemen – er is nog een reden om niet bijzonder dol te zijn op deze term. Omdat hij niet alleen omslachtig is, maar je ook op een dwaalspoor zet. De meesten denken bij het steekwoord 'waarnemen' spontaan aan mensen die door verrekijkers turen. Dat klopt natuurlijk ook wel. Verrekijkers zijn belangrijk en onontbeerlijk bij het vogelkijken. Net als goede ogen, die in staat zijn om een groot oppervlak snel op beweging te scannen. En een geoefende blik, die bij het ontdekken van een vogel binnen enkele seconden alle karakteristieke kenmerken meeneemt: grootte, bouw, houding, kleur veren en liefst ook nog details als snavelvorm, borsttekening en lengte van de slagpennen. Maar zelfs de beste ogen en de sterkste verrekijker helpen je bij het vaststellen vaak niet verder.

Er zijn vogels die feitelijk niet lang genoeg op dezelfde plek blijven zitten om ze goed in het vizier te kunnen krijgen.

Of ze keren je hardnekkig de rug toe. Zitten te ver weg, in de laagstaande zon, zodat je hun kleuren niet ziet. Of ze zijn zo onopvallend, dat je ze negen van de tien keer eerst niet opmerkt. Er bestaat, en dat geef ik ruiterlijk toe, een hele trits vogelsoorten die ik niet herken, ook als ik ze al eerder gezien heb – omdat ze zich bijvoorbeeld in het dichte riet of hoge gras ophouden. Desondanks herken ik ze meteen als ik ze tegenkom. Omdat ze zich verraden met hun gezang. Iedere vogel heeft een eigen akoestische vingerafdruk en het zijn gelukkig vaak juist de onzichtbare en verstopte vogels die het hardste en markantste zingen.

'Vogels waarnemen' houdt voor mij vooral in: luisteren. Naar buiten gaan, hurken en al je aandacht richten op stemmen en geluid, bij voorkeur minstens een keer per dag.

Onder mijn vrienden en bekenden bevinden zich veel vogelliefhebbers; mensen die tijdens wandelingen graag een verrekijker meenemen, af en toe een naslagwerk raadplegen en 's winters buiten voer strooien. De meesten zeggen dat ze graag vaker en intensiever vogels zouden willen kijken, maar dat het herkennen van het gezang zo belachelijk moeilijk is. Het zijn er zo veel en vaak ook tegelijkertijd! Hoe moet je die uit elkaar houden? En, nog moeilijker: hoe onthoud je welke vogel je hoort? Als die diertjes tenminste het hele jaar zouden zingen. Maar de lente is koud voorbij of ze houden allemaal hun mond, om een jaar later weer opnieuw te beginnen. U krijgt de groeten van Sisyphus.

Ik zeg dan altijd dat het geduld kost, dat het niet te laat is om ermee te beginnen en dat het al heel goed is als je een stuk of zes van de meest gangbare kent. Maar als ik moet uitleggen hoe je het het beste aanpakt en welke hulpmiddelen aan te bevelen zijn, weet ik dat niet zo goed. De tijd dat ik het leerde, ligt al tientallen jaren achter me. Ik weet echter nog wel dat mijn ouders ergens halverwege de jaren '60 een lp hadden met vogelgeluiden, waarnaar ik veel geluisterd heb. Ik weet ook nog dat tijdens het zingen van de nachtegaal op de achtergrond een kerkklok luidde. Maar ik herinner me niet meer of ik het moeilijk of makkelijk vond om ze in te prenten. En hoeveel maanden of jaren er verstreken tot ik die opgeslagen klankvoorbeelden buiten in de natuur foutloos thuis kon brengen.

Ik las onlangs een interview met de Amerikaanse ornitholoog Donald Kroodsma, die al meer dan veertig jaar vogelzang onderzoekt en wereldwijd geldt als expert op het gebied van *vocal behavior*, dus 'zanggedrag' van vogels. Hij geeft beginners het advies dat ik volkomen logisch vond: 'Je moet,' zo zegt hij, 'bij het verkennen van de vogelwereld hetzelfde te werk gaan als wanneer je naar een andere stad verhuist. Dus niet proberen meteen heel veel nieuwe mensen te leren kennen of meteen zoveel mogelijk onbekende gezichten en

namen te onthouden. Maak liever contact met een of twee burens. Leer hen zo goed kennen dat je hen zelfs herkent als je ze vluchtig op straat tegenkomt en ze niet verwacht met anderen. Als deze eerste kennismaking goed genoeg is ingedaald, kun je je sociale netwerk uitbreiden.’

Ik wil zijn advies op één punt aanvullen: het gaat om meer dan de manier waarop je iemand leert kennen. Het gaat ook om het tijdstip waarop je daarmee begint.

De meeste vogelbelangstellenden kiezen daar het voorjaar voor. In dit jaargetijde worden de meeste verrekijkers, naslagwerken, cd's met vogelgeluiden en appjes verkocht, en dat ligt ook voor de hand. In de maanden vanaf half maart zijn vogels het luidst aanwezig. Alle mannetjes dragen hun broed- en pronkkleed en zien er precies zo uit als op de afbeeldingen in het naslagwerk. Plaatselijke ornithologen- en natuurbeschermingsverenigingen bieden vogelzangexcursies aan, bij voorkeur in gebieden waar je met een beetje geluk en bij milde temperaturen het hele palet aan veelvoorkomende inheemse zangvogels kunt horen – trekvogels meegerekend, die begin mei bijna allemaal uit hun overwinteringsgebieden zijn teruggekeerd. Vooral in het bos zijn veel soorten op koorsterkte vertegenwoordigd en de goede akoestiek zorgt ervoor dat zelfs het jongste tjiftjafje of winterkoninkje klinkt alsof ze door een megafoon zingt.

Prachtig, zo'n vogelconcert in de lente. Maar als beginner kan men daarover wanhopen, zelfs onder begeleiding van een zangexpert. Ik heb al meerdere keren meegemaakt dat als ik met vriendinnen onderweg was, ze me vroegen om een spoedcursus vogelgeluiden. Zelfs als ik in iedere bocht verklaarde dat hier een boekvink, daar een fluitier en weer een stukje verder een zanglijster floot, had ik uiteindelijk altijd het gevoel meer verwarring gezaaid te hebben dan inzicht gegeven. En dat lag niet aan het gebrek aan

opmerkings- of luistervermogen van mijn vriendinnen: vogelkenners van de natuurbescherming in Duitsland (de NABU), die regelmatig excursies leiden, vertelden me dat ze hun deelnemers meteen in het begin standaard waarschuwen om niet al te hoge verwachtingen te hebben over hun 'hoorgeheugen'.

De verwarring wordt overigens niet minder als men zich strikt houdt aan Kroodsmas' advies om eerst je directe burens te leren kennen. Dus niet naar het bos gaan om daar gezang te leren kennen, maar achterhalen wat het klanklandschap voor de voordeur te bieden heeft. Ook dat kan in de lente snel onoverzichtelijk worden. Tijdens het 'Uur van de tuinvogels', de jaarlijkse vogeltelling begin mei, georganiseerd door de NABU, tel ik regelmatig meer dan een dozijn soorten binnen de gehoorsafstand van mijn balkon. En dat terwijl onze tuin, evenals de omgeving, niet direct een hotspot van biodiversiteit is.

Het is veel ontspannender en effectiever om in de winter te beginnen met goed te luisteren. De natuur is dan stiller, alleen al omdat er geen blaadjes ruisen en de vogelwereld te overzien is. Alles wat geluid maakt, is goed te horen en, dankzij ontbrekend gebladerte, vaak ook snel te zien. Er zijn natuurlijk ook dagen waarop niets zich verroert, maar die komen zelden voor. Zelfs als ik op de donkerste december- of koudste januaridag op mijn balkon ga staan, hoor ik vroeg of laat bijna altijd iets.

De meeste geluiden komen niet direct uit mijn tuin, maar uit het luchtruim erboven. Trompetgeschal van een verlate vlucht kraanvogels, onderweg naar het zuidwesten. Het geroep van grauwe ganzen, vroeg in de ochtend vertrokken uit de weilanden van het moerasland van de Elbe en die 's avonds wellicht neerstrijken in het laagland van de Wezer. Zowel ganzen als kraanvogels roepen dusdanig doordringend, dat ik ze vaak door het dichte raam heen kan horen. Net zoals de eksters, die 's winters in groepen rondtrekken, en zwermen kraaien, die luidruchtig overleggen in de

boomtoppen in omliggende tuinen. Als je langer naar de kraaien luistert, valt overigens op dat het 'krassen' slechts een overkoepelend begrip is voor een groot palet aan uitingen van geluid. Een van de opvallendste geluiden die kraaien in mijn omgeving maken, is een langgerekt 'kraah' dat ongelooflijk klaaglijk en slechtgehu-meurd klinkt. Het geluid doet me altijd denken aan een kind dat jengelt, omdat het achter de computer wil.

Hoe interessant kraaien ook mogen zijn, hun gezang is voor mij geen reden om op een koude januaridag geduldig op mijn balkon te gaan zitten.

Er is een andere wintervogel waarnaar ik veel liever luister. En als ik er de tijd voor zou hebben, deed ik dat dagen- en urenlang, want hij behoort tot de volhardendste zangers.

Het roodborstje zingt bijna het hele jaar door, met slechts een korte pauze van laat in de zomer tot het begin van de winter. Dan verheffen voornamelijk die vogels hun stem die uit de noordelijke regionen naar ons toe komen, om hier het koude jaargetijde door te brengen. Ze zingen in bijna ieder weertype, behalve bij hevige regen of strenge vorst, ze zingen 's ochtends en 's avonds, vaak ook overdag, maar het allerliefst in het donker, vóór zonsopgang en ná zonsondergang. Er doen zelfs verhalen de ronde over exemplaren die begonnen te zingen bij een zonsverduistering of nadat ze in een stoffen zak werden gestopt. Roodborstjes zingen overal, in alle tuinen en wie geen tuin heeft, hoeft niet ver te gaan om er een te horen; in Duitsland alleen al zijn ongeveer drie miljoen broedpaartjes, die in principe overal neerstrijken waar voldoende groen met dicht struikgewas voorhanden is. Zowel de mannetjes als de vrouwtjes zingen, wat zelden voorkomt, en de eerstgenoemde zingen bijna altijd solo: roodborstjes zijn uitgesproken territoriaal; hun gezang is ook bedoeld om rivalen uit een ander gebied op afstand te houden. Dat vergemakkelijkt het luisteren voor de

mens, omdat je dat ene geluid niet uit een heel koor van soortgenoten hoeft te filteren.

En hoe klinkt dit gezang?

Ik kan het mezelf makkelijk maken door te zeggen dat je de naam opzoekt op internet en de eerste de beste opname moet luisteren die je tegenkomt. Er is inmiddels nauwelijks nog een vogelgeluid te vinden dat niet digitaal is op te roepen; databases of specialistische apps bevatten zelfs het zeldzaamste gezang in meerdere varianten. En bij veelvoorkomende vogels als het roodborstje heeft men de keuze tussen honderden verschillende opnames.

Maar ik wilde het mezelf niet al te makkelijk maken. Tegen de een zei ik waarom ik juist het gezang van roodborstjes zo fascinerend vind; tegen anderen sprak ik auteurs van vogelboeken en websites tegen die ze afschilderden als 'onmiskenbaar'. Ik vind dat allesbehalve: niet alleen moeilijk te herkennen, maar ook bijna onmogelijk te omschrijven. Het behoort tot het soort gezang dat ik relatief laat ontdekt heb en het heeft ook enige tijd geduurd tot ik het in ieder jaargetijde kon 'plaatsen'.

Als je de vogel(zang)wereld verkent volgens de principes van Kroodsmā, dus doet als een nieuwe inwoner met een stad vol onbekende mensen, dan stelt men al snel vast, dat er veel verschillende soorten bewoners zijn. Types die het kennismaken makkelijk laten verlopen en anderen die dat liever niet toelaten.

Er zijn zangstemmen die meteen als je ze hoort klinken als oude bekenden. Omdat ze zeer markante kenmerken hebben, of misschien ook omdat ze nogal eenvoudig zijn. Omdat ze altijd hetzelfde riedeltje fluiten, dat iedereen uit zijn hoofd kent.

Andere 'buren' daarentegen moeten met veel geduld en oplettendheid beluisterd worden. Ze zijn of heel erg onopvallend of stil, zodat je ze makkelijk mist. Of ze zijn zo complex en wisselend, dat

het weken, zo niet maanden duurt tot je er alle facetten van kent. Het zijn, niet echt verrassend, vooral deze ‘moeilijke’ types, naar wie men bijzonder graag luistert – ze gaan gewoon nooit vervelen.

Tot de eenvoudige karakters van de vogelwereld behoren zangtechnisch gezien, mogelijkerwijze de koekoek en de tjiftjaf. Hun namen zijn de onomatopoëtische vertaling van hun gezang. De roep van de koekoek wordt zelfs herkend door mensen die totaal geen verstand hebben van vogels en voor de tjiftjaf is niet veel oefening nodig. Professoren bestempelen ze ook als ‘oefenvogels’, omdat ze in de regel de enige inheemse zangvogels zijn die beginnend biologen al in het eerste semester kunnen benoemen.

Als je in de winter begint met het luisteren naar vogelgefluit, heb je echter niks aan de tjiftjaf en koekoek, omdat beide pas in het voorjaar terugkeren naar Europa, de ene halverwege maart, de andere pas eind april. Er zit dan dus niets anders op dan je als eerste in te laten met uitgerekend de lastigste vogel.

Over het geluid van het roodborstje wordt gezegd dat er tweehonderdvijfenzeventig verschillende voorbeelden van zijn. Dat heb ik tenminste ergens gelezen, er stond niet bij met welke methode dat werd vastgesteld. Ik weet echter zeker dat ik het niet kan controleren.

Als ik het lied van een roodborstje in één zin moet omschrijven, dan noem ik het heel anders: als een lied zonder eigenschappen. Het heeft, voor het menselijk oor althans, geen karakteristieke eigenschappen: geen melodie, geen ritme, het heeft geen klanken die doen denken aan gesproken lettergrepen. Vaak heeft het niet eens een herkenbaar begin of einde. Je hebt bij het luisteren werkelijk geen enkel houvast.

Meester-luisteraar Donald Kroodsmā heeft een tip over hoe je je zulk gezang ook eigen kunt maken. Je moet, zo zegt hij, een vogel

niet alleen proberen te identificeren, maar je er vooral méé identificeren. Hem als individu waarnemen, niet slechts als vertegenwoordiger van een bepaalde soort. Er net zo lang en intensief naar luisteren, tot je zijn hele klankrepertoire kent, zijn bijzondere manier van zich uitdrukken – en dus zijn persoonlijke nuances en varianten.

‘Diep luisteren’ noemt Kroodsma deze waarnemingsmethode. Ook dat vind ik zeer de moeite waard, maar ik weet niet of het beginners echt op weg helpt. Ik kan tot op de dag van vandaag niet met zekerheid individuele vogels in mijn tuin onderscheiden op basis van hun gefluit – terwijl ik ze jaar in jaar uit urenlang aanhoor. De merels alleen al stellen daar te hoge eisen aan; binnen gehoorsafstand van mijn balkon zijn het er al een stuk of vijf, zes en het is moeilijk tot onmogelijk te herkennen, wie van zich laat horen.

Er bestaat echter een variant op ‘diep luisteren’, waarover ik uit eigen ervaring kan zeggen dat hij goed werkt. Hij wordt voor zover ik weet nog niet door experts aanbevolen en is ook nog niet wetenschappelijk getest, maar ik weet zeker dat hij ook door andere vogelaars ontdekt is en succesvol toegepast wordt.

De methode werkt als volgt: in alle rust naar een vogel luisteren, zonder daarbij iets te willen ‘vasthouden’. Je moet het gefluit gewoon op je laten inwerken zoals een baby dat doet met de stemmen uit zijn omgeving: geconcentreerd maar onopzettelijk, zonder te proberen er iets opvallends uit te pikken. Het herkennen en verstaan gebeurt dan vroeg of laat vanzelf.

‘Verstaan’ bedoel ik natuurlijk niet letterlijk. Maar er komt een punt waarop je merkt dat het gezang in je hoofd ‘geland’ is, dat hij iets losmaakt. Dat merk ik aan de beelden die bij het luisteren op mijn netvlies verschijnen. Bij roodborstjes bijvoorbeeld zie ik een druppel water voor me, lekker koel en heel helder, die over het vensterglas naar beneden rolt. Niet vloeiend, maar haperend, in

een onregelmatig zigzagpatroon. Hij zwelt aan, verandert weer in een straaltje. En verdwijnt uit het zicht.

Soms zie ik ook een gestalte die zich op een dichtgevroren meer waagt. Hij schuifelt, onvast op zijn benen, glijdt uit, naar links en naar rechts. En laat een beverig spoor na, dat meteen weer verwaait in de sneeuw.

Deze beelden zijn uiteraard heel erg subjectief, iedereen heeft bij het luisteren zijn eigen voorstelling. Maar ze helpen het bijbehorende gezang blijvend in je geheugen te verankeren. Ooit versmelten beeld en zang dusdanig, dat je ze niet meer los van elkaar kunt zien. Mij gebeurt het inmiddels regelmatig dat ik bij de aanblik van verregend vensterglas automatisch een roodborstje hoor fluiten in mijn hoofd.

Het zijn niet alleen de ingewikkelde, sterk aanwezige zangstemmen die het klankbeeld oproepen. Koolmeesjes bijvoorbeeld brengen een klank voort die uit slechts drie tonen bestaat, die meerdere malen herhaald worden. 'Titi dè, titi dè, titi dè'. Maar het is slechts één roep van de vele; de koolmees heeft een repertoire dat zo omvangrijk is, dat het zelfs een ge oefend vogelaar regelmatig in verwarring brengt. Maar alles klinkt in mijn oren als 'mezig'. Dat komt omdat ik bij het ernaar luisteren een blauwig ijskristal voor me zie, dat ritmisch in het zonlicht heen en weer beweegt. Dat het een ijzig beeld is, is beslist geen toeval: koolmeesjes behoren eveneens tot de vogels die midden in de winter te horen zijn, bij voorkeur op zonnige dagen.

Er zijn twee wintervogels waarbij ik tot nu toe geen beeld heb bij hun zang. Dat komt vooral doordat ik ze akoestisch gezien nog niet zo lang ken. Optisch zijn het beide oude bekenden. De sijs stort zich regelmatig op ons voederhuisje – zich storten is hier echt van toepassing, want deze soort vliegt meestal in zwermen, waardoor andere bezoekers op de vlucht slaan. Sijsjes zijn eenvoudig te herkennen, want ze zijn tamelijk levendig voorzien van een

groen-geel-zwart patroon. Zijn stem echter is me in de loop der jaren ontglipt: het is een ragfijn, ijl, razendsnel gelispel, met een zeldzame zoemtoon in het midden. Door deze toon heb ik het fluiten uiteindelijk ‘te pakken gekregen’. De toon duurt maar een seconde en klinkt een beetje elektronisch, als het zoemen van een elektriciteitskabel. Je zou bijna denken dat een computersleutelaar de toon op slinkse wijze heeft ingebouwd in het gezang van de sijs – zó technisch en onnatuurlijk klinkt het. Akelig, bijna. En nu is ‘onmiskenaar’ precies het juiste woord.

De tweede vogel waarvan ik de stem pas sinds kort ken, is de goudvink. De meeste nieuwe naslagwerken brengen hem onder bij de vinken, maar zijn tweede naam, letterlijk uit het Duits vertaald ‘kathedraalvink’, vind ik veel toepasselijker, net als zijn Engelse naam, *bullfinch*, dat letterlijk vertaald ‘stiervink’ betekent. Beide betekenissen hebben namelijk betrekking op het krachtige voorkomen van de vogel en dat is vooral de oorzaak dat ik zijn stem zo lang vergeten ben: ze gaan op de een of andere manier niet samen.

Als je de goudvink in een struik zit zitten – potig, zwart kopje, dikke snavel, het mannetje met kardinaalrode buik, waaraan hij zijn Duitse naam kathedraalvink ontleent, en die er met zijn opgezette veren bijna uitziet als een man met een dikke buik – als je dat ziet verwacht je donderend en sonoor gefluit, als de stem van een priester die vanaf de kansel moeiteloos doordringt tot de achterste kerkbanken. Maar in plaats daarvan hoor je twee zachte fluittonen, want het vogeltje heeft een falsetstemmetje. Het enige beeld dat ik hier tot nu toe bij heb, zijn twee dunne viltstiftstreepjes op een vel papier.

Hun baltslied is nóg onopvallender: een reeks fluit-, tik- en knarsklanken die eerder klinken als warming-up dan een echte zangvoordracht.

Toch was ik enthousiast toen ik op mijn balkon stond en de goudvink voor het eerst hoorde zingen. En vlak daarna ook nog zag – dankzij een principebesluit aangaande de tuin, dat we meteen na-

men toen we dit huis kochten: geen coniferen en rododendrons op onze grond te planten en de paar die er al stonden weg te halen. Bijna alle struiken en bomen die ik vanaf mijn balkon kan zien, zijn dan ook kaal in de winter. Dat ziet er op sommige dagen uiteraard dor uit, maar het heeft een doorslaggevend voordeel: alles wat tussen november en maart onze tuin in vliegt, ontgaat mij vrijwel niet en al helemaal niet meer als het zijn snavel roert.

Als ik een vogel voor de eerste keer zie tijdens het fluiten of zingen, valt in mijn hoofd het kwartje vaak opeens. Het is alsof ik hem dan op dat moment pas echt leer kennen. En soms is dat ook zo: als het me bij het kijken lukt een tot dan onbekend geluid te plaatsen. Mij brengt dat in dezelfde jubelstemming als de eerste waarneming van een nieuwe soort, die ik dan pas voor het eerst in het echt zie.

Ik had die beide zachte fluittonen weliswaar eerder gehoord, maar hoogst zelden en nooit echt bewust – misschien ook wel omdat ze hetzelfde klinken als het gefluit uit een mensenmond. Ik had het nog maar net geïdentificeerd of ik hoorde plots een onafgebroken gefluit. Het was geen zinsbedrog, bij andere nieuwe geluiden verging het me hetzelfde. Vogels observeren heeft een langdurig lopende bijwerking: hoe langer en aandachtiger je luistert en kijkt, hoe meer je waarneemt en hoe opmerkzamer je wordt. Ik denk niet dat het verkeerd is om te spreken van een milde vorm van bewustzijnsverbreding.

Tot op de dag van vandaag lokt het fluiten van een goudvink een reflex uit: ik moet dan meteen mijn verrekijker pakken, of naar binnen om hem te halen. Het is geen toeval dat de goudvink een van de meest geschilderde vogels uit de kunstgeschiedenis is en tot op heden, naast het roodborstje, een van de geliefdste afbeeldingen is op ansichtkaarten of het omslag van naslagwerken. Hij ziet er gewoon spectaculair uit met zijn dikke, rode buik die midden in een afgeknotte struik met grijsbruine wintervegetatie ontzettend

opvalt. Ook het vrouwtje is markant: niet rood, maar net zo groot en potig, met dezelfde zwarte kop- en oogbevedering, indrukwekkende snavel en scherp omrande, witte vlekken op vleugels en staart. En ze zingt ook. Als een goudvink fluit, weet ik dat ik er met een beetje geluk meteen twee te zien krijg, het mannetje en vrouwtje zijn bijna altijd samen onderweg en houden, zacht fluitend, contact met elkaar.

Na een verhuizing naar een andere stad komt vroeg of laat het moment waarop je het gevoel hebt ergens halverwege te zijn. Je bent de burens inmiddels vaak genoeg tegengekomen om ze niet meer door elkaar te halen; sommige beschouw je al als vrienden. Vertrouwd zijn is een goed uitgangspunt voor het sluiten van nieuwe vriendschappen.

Tussen half en eind maart landen de eerste trekvogels in mijn tuin, meestal is de tiftjaf de eerste. In de daaropvolgende weken verdwijnen de goudvink, sijs en roodborstje zienderogen uit mijn gezichtsveld en dus ook buiten gehoorsafstand. Ze trekken zich uit mijn tuin terug en gaan naar de bossen in de omgeving of naar noordelijker gelegen broedgebieden – het zijn deels trekvogels, die alleen de winter doorbrengen in Midden-Europa. Het roodborstje daarentegen is standvastig, maar zijn stem gaat overdag ten onder in het koor van vele andere, die markanter en deels ook harder zingen. 's Ochtends voor zonsopgang, als hij nog alleen zingt, mis ik dat meestal omdat ik te laat opsta.

Maar soms ga ik ook 's avonds op mijn balkon zitten, als het al donker is. Ik neem plaats op mijn kussen, doe mijn ogen dicht en laat de laatste vogelgeluiden van de dag op me inwerken. Ik kijk toe hoe aan de binnenkant van mijn ogen de druppels hun sporen trekken, rillerig en zigzaggend, maar wel koel en helder. Als ze maar lang genoeg stromen, lukt het soms om erin mee te gaan en een paar minuten nergens aan te denken. Helemaal nergens aan.

NOORDSE STORMVOGEL

VOGELS VAN A TOT Z

(cursieve paginanummers verwijzen naar afbeeldingen)

- Aalscholver 237, 244, 250
Adelaar 197, 263
Albatros 237, 238
Alk 47
Alpengierzwaluw 216
Appelvink 276, 280, 282
Auerhoen 263
Azuurmees 91
- Baardmannetje 87
Barmsijs 42, 59
Bergeend 42
Bijeneter 59, 64, 87, 272-273,
275, 277-278, 282-285
Bladkoning 245, 253, 257, 261
Blauwborst 81, 276, 280-281
Blauwe reiger 13, 96-97, 99, 272
Boekvink 26, 59, 118, 131
Boerenzwaluw 43, 66, 103,
215, 247-248, 270, 272
Bokje 93, 98
Bonte tapuit 253-255, 257, 261, 264
Bonte vliegenvanger 104, 118-119
Boomklever 69, 119, 210, 272
Boomkruiper 69, 119, 173, 244
Boomleeuwerik 167, 295
Boompieper 97, 244, 289, 292
Boomvalk 169-170, 232
Bosgors 92, 99
Bosuil 119, 177
Brilduiker 119
Buidelmees 87
Buizerd 12, 143, 170, 186, 191-198,
200-202, 204-205, 263-264
- Draaihals 282
Drieteenspecht 109-110, 114
Duif 76, 168, 174, 236, 238, 274
Duikeend 39
Duiker 147
Dwergooruil 42
- Eend 39, 119, 147, 172, 235-236, 245
Eidereend 244, 253
Ekster 27, 59, 75, 97, 104, 233, 242
- Fazant 42-43, 45
Fitis 88, 103, 265, 294
Fluiter 26, 115, 123
Fregatvogel 231
- Gans 39, 147, 164, 172,
200, 235, 242, 262
Geelgors 153, 211, 247, 289, 292
Gewone scharrelaar 87, 268, 271-
272, 275, 277-278, 282-284
Gier 197
Gierzwaluw 49, 68, 175, 214,
215-232, 237, 264
Glanskop 90, 115
Gors 72, 90, 281
Goudhaantje 18, 103, 173, 177, 179,
240, 245-247, 251, 255, 259, 261, 264
Goudplevier 169, 261
Goudvink 33-35, 38, 131, 173, 210
Grasmus 39, 88, 103, 123,
134, 165, 224, 233, 236
Graspieper 66, 135, 247-
248, 250, 255, 258

Grauwe gans 27, 171, 242, 274-275
 Grauwe klauwier 66
 Grauwe vliegenvanger 93, 98, 179, 184
 Groene specht 46, 106,
 109, 115, 126, 272
 Groenling 75, 104, 129-130,
 163, 165, 179, 233, 234
 Groenpootruiter 146-147
 Grondeleend 39
 Grote bonte specht 105, 115-
 118, 120, 123, 177
 Grote geelkuifkaketoe 169
 Grote gele kwikstaart 173, 245
 Grote kruisbek 42, 244
 Grote lijster 115, 118, 173, 244
 Grote zaagbek 47, 49
 Grutto 59, 136-139, 141, 143-
 146, 150, 152, 264, 289

 Havik 169, 170, 181, 191, 194, 198
 Heggenmus 75, 78-81, 103,
 131, 162, 234, 237-239
 Helmspecht 122-123
 Hennepvink 66
 Holenduif 67, 119
 Hop 18, 175, 263, 270, 276, 279-280, 282
 Houtduif 53-54, 56, 57-59, 64,
 66-67, 69-70, 75-76, 96-97,
 177, 200-201, 233, 242, 275
 Houtsnip 258
 Huismus 59, 65, 160, 165, 174-176
 Huiszwaluw 43, 66, 215

 IJsvogel 53, 71, 80, 87, 171, 173,
 175, 184, 272-273, 277-278
 Ivoorsnavelspecht 120-123, 183

 Jan-van-gent 47, 247

 Kanarie 183
 Kauw 119

 Keep 256
 Kempphaan 47, 146-147, 150
 Kieviet 18, 43, 45, 60, 66, 69-71,
 74, 132, 136-145, 147, 152, 165,
 171, 175, 211-212, 272, 283, 289
 Kip 174, 237
 Klauwier 40, 47
 Kleine bonte specht 116, 120
 Kleine burgemeester 48
 Kleine jager 245
 Kleine mantelmeeuw 244
 Kleine plevier 174
 Kleine rietgans 253
 Kleinst waterhoen 58
 Kluut 42, 276
 Kneu 131, 153, 155, 165, 174, 247
 Knobbelzwaan 164
 Koekoek 30, 76, 134, 291-292
 Kokmeeuw 169
 Kolibrie 216
 Koolmees 16, 32, 65, 75, 82, 87-90,
 95, 104, 177, 193-194, 210, 233, 292
 Korhoen 289, 295, 297
 Kraai 27-28, 75, 234, 242
 Kraanvogel 27, 52-54, 64, 71, 80,
 164, 189, 200, 242, 262
 Kramsvogel 42
 Krekelzanger 42
 Kuifaalscholver 250, 253
 Kuifleeuwerik 18, 156-158, 179
 Kwartel 11, 66, 169, 263-264
 Kwartelkoning 47

 Leeuwerik 39, 66, 69-72, 103, 136,
 138-139, 153, 155-156, 162, 166, 173-
 174, 211, 247, 258, 289-290, 295
 Lijster 39, 242, 245, 258

 Mandarijneend 158
 Maskerklauwier 270
 Matkop 18, 90

Mees 19, 39, 69, 86-88, 90, 100, 115,
 119, 123, 127, 163, 234, 236-237, 245
 Meeuw 84, 96, 171-173,
 175, 245, 253, 258
 Merel 16, 19, 31, 59, 65-66, 68, 70,
 88, 95, 127, 163, 177, 179, 233-
 234, 236-237, 287, 291, 293
 Mexicaanse roodmus 237
 Middelste bonte specht 105,
 116-117, 119-120, 122
 Mus 72, 75, 78, 88, 116, 163-164, 176,
 179-180, 210, 228, 233-235, 242, 282

 Nachtegaal 16, 19, 25, 158, 224, 277, 290
 Nachtzwaluw 47
 Negendoder 47
 Noordse stormvogel 36, 47, 259

 Oehoe 171
 Oeraluil 58, 71
 Overloper 165-166, 175
 Overpieper 249-250, 253, 261
 Overzwaluw 43, 215
 Ooievaar 13, 189, 238, 244, 263
 Ortolaan 59, 281

 Paapje 135, 137-138, 289
 Papegaai 53, 205, 223
 Papegaaiduiker 245
 Parelduiker 244
 Patrijs 11, 66, 137, 155
 Pelikaan 270
 Petsjorapieper 92, 99
 Pieper 39
 Pimpelmees 16, 65, 75, 82, 87-
 90, 94-96, 210, 233, 272
 Plevier 47
 Porseleinhoen 71, 147, 184, 281
 Principekanarie 296
 Purperkoet 278, 281
 Putter 66, 174, 272

 Raaf 205
 Ransuil 158
 Regenwulp 245
 Reiger 39-40, 147
 Rietgans 242, 274
 Rietgors 81
 Rietzanger 184
 Ringmus 66, 104, 134, 165, 174-175, 280
 Rode goudvink 11
 Rode rotslijster 59, 71
 Rode wouw 75, 186, 187-191,
 194, 197-198, 202-205
 Roerdomp 147
 Roodborstje 16, 22, 28-32, 34-35, 65,
 99, 102, 118, 127, 177, 179, 225, 233-
 234, 242, 247-248, 272, 288, 290-291
 Roodborsttapuit 162, 166
 Roodoogvireo 93
 Roodstaart 68, 70, 97, 99, 247,
 264, 286, 289-293, 295
 Rosse waaierstaart 270, 278
 Rotsduif 57
 Rotszwaluw 17, 48
 Rouwkwikstaart 253
 Rouwmees 91
 Roze pelikaan 270, 278
 Roze spreeuw 92, 245

 Sabelbek 47
 Sãotomékanarie 183
 Schatekster 42, 81, 135
 Scholekster 42
 Schreeuwarend 203
 Siberische lijster 92, 99
 Sijs 32-33, 35, 210
 Slechtvalk 68, 168-170, 174
 Slobeend 146
 Smelleken 93, 98
 Sneeuwhoen 10, 11-12, 16, 18, 37
 Snip 140, 165, 169, 244
 Specht 39, 69, 109-120, 123-125, 175

Sperwer 169-170, 177, 185, 191, 197, 264
 Spreeuw 60, 66, 69-71, 74, 95-96, 99,
 104, 163, 179-180, 236, 258, 263
 Sprinkhaanzanger 42
 Staartmees 97
 Stadsduif 57, 169
 Steenpatrijs 10, 11-12, 16, 18, 37, 40
 Steltkluut 278
 Steltloper 40
 Steppekiekendief 48
 Stern 47
 Strandleeuwerik 261, 264
 Strandloper 47, 244

 Tapuit 39, 47, 247, 259
 Tjiftjaf 26, 30, 35, 65, 68, 88,
 103, 233, 236-237, 251, 265
 Toendrarietgans 244
 Torenavalk 97, 170, 206
 Tortelduif 245
 Tureluur 93, 136, 146

 Uil 53, 58, 182, 184, 237, 270

 Vaal stormvogeltje 48
 Vale gierzwaluw 216
 Valk 169-170, 191, 197, 212-213
 Valkparkiet 169
 Veery 273
 Veldleeuwerik 60, 66, 70, 74, 80,
 134-135, 137, 153, 155, 161, 174-
 175, 199, 286, 290, 292-293
 Velduil 258
 Vink 65, 72, 88, 90, 123, 179, 183, 210,
 245, 247-248, 255, 258, 272, 280, 290
 Visarend 197

 Vlaamse gaai 97, 160, 179, 272, 294
 Vliegenvanger 39, 225
 Vuurgoudhaantje 75, 103, 246, 251

 Waterral 173
 Waterrietzanger 48
 Watersnip 146-147
 Waterspreeuw 59
 Wespindief 123
 Wielewaal 104, 272
 Wilde eend 164, 200-201, 242, 272
 Wilde gans 12, 242
 Winterkoninkje 16, 26, 47, 65-
 66, 104, 115, 118, 177, 179, 233,
 236-237, 251, 274-275, 291
 Wintertaling 42
 Witoogeed 48
 Witrugspecht 117-118, 120
 Witte kwikstaart 81, 97, 247
 Woudaapje 184
 Wulp 136-137, 141, 143-145

 Zanglijster 16, 26, 102, 104,
 118, 163, 177, 291
 Zeearend 64, 71, 197
 Zeekoet 47, 241, 247
 Zeemeeuw 47
 Zilverreiger 184
 Zwaan 39, 172, 200, 238
 Zwaluw 155, 175, 215-216, 224-
 225, 244, 248, 255, 263
 Zwarte mees 87, 244
 Zwarte roodstaart 80, 174, 248, 270
 Zwarte specht 67, 81, 112, 116, 118-120
 Zwarte zeekoet 47, 250, 253
 Zwartkop 65, 68, 75, 81, 88, 115, 118